

Kattavasti journalismin tilasta Keski-Aasiassa

After the Czars and Commissars: Journalism in Authoritarian Post-Soviet Central Asia. Edited by Eric Freedman and Richard Shafer. East Lansing: Michigan State University Press, 2011.

Eric Freedmanin ja Richard Shaferin toimittama julkaisu keskittyy lehdistön toimintamahdollisuuksien kuvaamiseen Keski-Aasiassa etenkin poliittisen toimintaympäristön, lehdistönvapauden ja journalistien koulutuksen näkökulmista. Kuten toimittajat itsekin huomauttavat, lehdistöteoreettinen keskustelu tai omistussuhteiden vaikutus ja mediatalouden käsittely jäävät vähemmälle. Omistussuhteita käsitellään kuitenkin etenkin Kazakstanin osalta ja toisaalta etnisten vähemmistöjen median yhteydessä. Kirjaan on koottu myös lukuisia kiinnostavia taulukoita ja grafiikkaa muun muassa mediaomistuksista, viestimien sisällöistä ja journalistien työstä.

Yksi iso kokonaisuus keskittyy journalistien koulutukseen ja työhön. Keski-Aasian maat eivät juhlisi sananvapausindekseissä. Esimerkiksi Toimittajat ilman rajoja -järjestön listalla Kirgisia on sijalla 108, Tadžikistan sijalla 122, Kazakstan 154, Uzbekistan 157 ja Turkmenistan 177/179. (Venäjän sijoitus kyseisellä listalla on 142.) Ei siis ihme, että tiedonvälityksen rajoitusten ja itsensensuurin kanssa kamppailun sijaan journalismin opiskelijoita ja nuoria ammattilaisia kiinnostaa enemmän suuntautua paremmin palkattuihin PR-alan töihin, kuten tiedottajiksi. Kuten Olivia Allison toteaa viestintää koskevaa lainsäädäntöä käsittelevässä luvussa, autoritaarisissa maissa keskeistä on lojaalisuus vallanpitäjille, mitä tukee mielipiteen ilmaisua

rajoittava lainsäädäntö.

Keski-Aasian maissa on tapahtunut viime vuosina yhteiskunnallista liikehdintää, mutta muutosprosessit ovat hitaita ja yksittäiset vallanvaihdokset eivät välttämättä ole merkinneet suuria muutoksia mediakentällä. Teoksella on siis painoarvoa, vaikka parin viime vuoden tapahtumat eivät olekaan ehtineet julkaisuun mukaan. Kiinnostavana case-tapauksena esitellään esimerkiksi blogien vaikutusta Kirgisian vuoden 2005 vallankumoukseen. Svetlana V. Kulikova ja David D. Perlmutter toteavat Akaevu.net-sivuston merkittävästi monipuolistaneen ns. tulppaanivallankumouksen käsittelyä internetissä; se antoi yhden kanavan lisää opposition tiedonvälitykseen ja mielipiteiden vaihtoon.

Vaikka Keski-Aasiasta puhutaan usein kokonaisuutena,

maiden mediakentät ja journalistien toimintamahdollisuudet ovat erilaisia. Turkmenistanissa valtiolla on sen valtaa pönkittävä tiedonvälitysmonopoli, Kazakstanissa puolestaan useita keskenään kilpailevia mediaryhmiä (tosin näiden yhteydessä ns. kaupallisuus tai markkinarahoitteisuus ei tarkoita välttämättä journalistista riippumattomuutta). Kazakstanin vallanpitäjiä lähellä olevat mediaryhmät ja niiden väliset kamppailut kuulostavat kovin tutuilta kuvioilta Venäjän mediaa 1990- ja 2000-luvulla seuranneille.

Yhdessä teoksessa on mahdollonta huomioida kaikkia kiinnostavia näkökulmia. Joka tapauksessa kirja antaa hyvän tietopaketin Keski-Aasian maiden mediasta, kulttuurista ja poliitikasta kiinnostuneille – sekä mielenkiintoista perspektiiviä myös esimerkiksi Venäjän median tilannetta seuraaville.

Katja Lehtisaari

Matkalaukku ja muistelmat kannesta kanteen

Sergei Dovlatov: Matkalaukku. Suom. Pauli Tapio. Idiootti: Hamina, 2012.

Haminalainen Idiootti-kustantamo teki viime vuonna kulttuuriteon julkaisemalla ensimmäistä kertaa suomeksi Sergei Dovlatovia, Venäjän emigranttikirjallisuuden suurinta modernia klassikkoo. Teos oli Pauli Tapiion hienosti suomentama omaelämäkerrallinen pieni muistelmateos *Meikäläiset*. Tänä vuonna vuorossa on Dovlatovin anekdoottikerronnan huikea klassikko *Matkalaukku*. Dovlatovin tyyli on siinä kirkkaimmillaan ja monesti (etenkin Venäjällä) sitä pidetään hänen parhaana teoksenaan.

Mikä pienestä kertomuskoelmasta sitten tekee sellaisen,

että siitä otetaan itänaapurissa uusintapainoksia vuodesta toiseen, ja että sen julkaiseminen suomeksi on ehkä vielä merkittävämpi teko kuin *Meikäläisten*?

Näissäkin kertomuksissa päähenkilö on Dovlatov itse. Nimenomaan omia muistelmiaan hän alkaa kirjoittaa löytäessään Amerikassa kaapistaan vanhan matkalaukun, jonka jokainen esine liittyy hänet neuvostomenneisyyteen. Jokaisella näistä esineistä on historiansa, ja ne Dovlatov kertoo meille tutun itseironian ja hellyyden sekaisin sävyin. tarinat siirtyvät matkalaukun kansien välistä kirjan kansien väliin. Kuten matkalaukun esineet, myös Dovlatovin tarinat ovat arkisia, mutta hyvin hilpeällä ja jopa anarkistisella tavalla.

Kun häntä epäillään ulkovaltojen vakoojaksi hänen ystäväystyessään ruotsalaismieheen, majuri, jonka puhutteluun hän joutuu, kuvailee häntä seuraavasti: ”Teitä koskevat tietomme ovat mitä ristiriitaisimpia. Konkreettisemmin: arkista piittaamattomuutta, juopottelua, epäilyttäviä anekdootteja...” (s.65.)

Dovlatov on epäilemättä juopotteluun taipuvainen ja vähät välittää työstään lehtimiehenä, ja hänen kertomustensa epäilyttävyys on sitä, että hän katsoo maailmaa itsenäisen ja itsepäisen taiteilijan näkökulmasta, yhteiskuntaa kumartamatta. Juuri tämä epäilyttävyys tekee hänestä klassikon. Epäilyttävä hän on myös siinä mielessä, että vaikka kyse on elämäkerrallisesta tekstistä, se on periaatteessa kirjoitettu fiktiona. Tekstin faktuaalisuuteen täytyy jälleen kerran suhtautua autofiktion näkökulmasta: kirjan lukijan tehtäväksi jää epäillä ja nauraa.

Teos sisältää mainion kertomuksen hämäristä bisneksistä suomalaisten kanssa kreppisukkakauppojen merkeissä, uzbekin etsimisestä neuvostotasavaltojen elämää valottavan haastattelun kirjoittamista varten, tarinan Leningradin pormestarin kenkien varastamisesta, ja hilpeän jutun kuvanveistäjästä, jonka muovaama Lenin-patsas osoittautuu paljastustilaisuudessa tahattoman koomiseksi. Teos sisältää

myös monta muuta Dovlatovin legendaarisinta tekstiä ja sivuaa *Meikäläisten* tavoin myös hänen vaimoaan Lenaa ja heidän suhdettaan. (Avioliittoaan Dovlatov käsittelee ohimennen myös yhdessä avainteksteistään, romaanissa *Zapovednik*, joka on hyvin hauska omaelämäkerrallinen pienoisromaani Dovlatovin työstä oppaana Puškin-museossa Puškinskie Gorylla. Ja jota ei myöskään ole vielä suomennettu...) Kuten *Meikäläisissä* Dovlatov tekee monet hauskimmat kiteytyksensä nimenomaan rakkaudesta ja naisista puhuessaan, kuten todetessaan *Matkalaukussa*: ”Vakuutuin, että köyhän ja rakastuneen ihmisen kaikki ajatukset ovat rikollisia” (s. 15) sekä ”Huomasin, että jos ihminen on rakastunut ja veloissa, hänen moraalista tilastaan tulee yleinen keskustelunaihe.” (s. 15). Tämänkaltaiset yleismaalliset aforistiset totuudet ovat myös niitä, jotka jäävät elämään omaa erillistä elämäänsä Dovlatovin teoksista irrotettuinaakin. Rakkauden ja rahan moraali-ongelmia me kaikki joudumme elämässämme pohtimaan – eivätkä varmasti vähiten ne venäläisen kirjallisuuden opiskelijat, joiden kurssilukemiseksi toivon näiden kahden suomennetun Dovlatovin päätyvän.

Piristävää Dovlatovissa on myös se, että vaikka hänenkin täytyy kaikkien venäläisten kirjailijoiden tavoin jossain määrin

todistella lukeneisuuttaan Venäjän kirjallisuuden kaanoniin, moniin muihin kirjailijoihin verrattuna hänen viittauksensa jäävät melko vähäisiksi. Ja usein ne ovat melko dovlatovmaisia: ”Kävi ilmi, että hän rakastaa Pasternakia ja Tsvetajevaa. Sanoin silloin, että Pasternakilla ei ollut tyylitajua ja että Tsvetajeva oli kaikessa nerokkuudessaankin kliininen idiootti...” (s. 99).

Pauli Tapion suomennos on hiottu ja jokainen yksityiskohta tarkistettu ja mietitty. Myös dialogit on saatu toimimaan, vaikka Dovlatovin lakonisen replikoinnin kääntämisessä on varmasti omat haasteensa. Tällaista Dovlatovin arvoista tekstiä on ilo lukea. Teoksen lopussa on *Meikäläisistä* tuuttuun tapaan myös suomentajan laatima mainion huomautusosio, jossa neuvostoliiton kulttuuriset kummajaiset ja monet historialliset pikkuseikat selitetään tiedonjanoiselle lukijalle.

Näillä näkymin emme valitettavasti lähitulevaisuudessa ole saamassa lisää Dovlatovia suomeksi, vaikka monta hienoa pientä teosta on vielä kääntämättä. Mutta venäjää taitamattomat lukijat voivat lohduttautua sillä, että näin mainiot suomennokset kestävät uudelleen lukemista. Ja Dovlatov todella ansaitsee tulla uudelleen luetuksi.

Anni Lappela